

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

**Кафедра адміністративного, цивільного та господарського права і
процесу**

ПОГОДЖЕНО:

Завідувач кафедри адміністративного,
цивільного, господарського права і
процесу, д.ю.н., професор

_____ Світлана НІЩИМНА
« ____ » _____ 2021 року

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

**«Сучасні проблеми адміністративного права та процесу»
для підготовки фахівців на другому (магістерському) рівні вищої освіти
зі спеціальності 081 «Право»**

РОЗРОБНИК:

професор кафедри,
доктор юридичних наук

Станіслав ЗЛИВКО _____

ЗАТВЕРДЖЕНО:

на засіданні кафедри

Протокол № __ від «__» _____ 2021 р.

Кредити та кількість
годин:

4 кредити ECTS; години: 16 лекційних,
24 практичних та 80 самостійна робота.

Анотація

Навчальна дисципліна «Сучасні проблеми адміністративного права та процесу» є нормативною.

Програма вивчення курсу «Сучасні проблеми адміністративного права та процесу» складена кафедрою адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії ДКВС відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців на другому (магістерському) рівні вищої освіти з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Адміністративне право є однією з галузей правової науки, а також однією з фундаментальних юридичних дисциплін, яка передбачає вивчення загальних закономірностей адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, науково обґрунтованих рекомендацій і пропозицій, спрямованих на зміну, вдосконалення адміністративно-правових норм і, насамперед, на підвищення їх ефективності. Детальне вивчення та глибоке осмислення адміністративного права дає можливість розуміти мету, сутність та завдання сучасного вітчизняного публічного управління, особливості його функціонування, механізм оптимізації та інше.

Сучасний період розвитку адміністративного права характеризується посиленням зв'язків теорії з реаліями життя, коли практика поступово набуває визначального значення у вирішенні теоретичних проблем в адміністративній сфері функціонування держави.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна «Сучасні проблеми адміністративного права та процесу» пов'язана з навчальними дисциплінами: Адміністративне право, Адміністративний процес тощо.

Вирішальне значення для формування нової національної доктрини адміністративного права має переосмислення фундаментальних засад теорії адміністративного права та процесу, які будуть досліджені під час опанування зазначеної дисципліни «Сучасні проблеми адміністративного права та процесу»

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу полягає у сприянні формуванню основних положень національного законодавства в галузі адміністративного права та процесу, виокремленні і аналізу основних проблем, що виникли в процесі реформування адміністративного права та впровадженні ключових положень адміністративного процесу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі повинні:

знати :

- сутність актуальних проблем сучасного адміністративного права, його зв'язок з державним управлінням та публічним адмініструванням;
- діюче адміністративне законодавство;
- поняття, функції та принципи публічного управління;

- систему виконавчої влади, правове положення суб'єктів, що її здійснюють;
- проблеми діяльності публічної адміністрації;
- можливість удосконалення форм та методів публічного управління;
- основні методи дослідження проблем адміністративного права;
- проблемні питання адміністративного права і практики його застосування;
- концептуальні підходи до формування доктрини адміністративного права;
- предмет, метод та систему адміністративного права;
- адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права;
- структуру адміністративно-процесуального права;
- структуру адміністративних проваджень;

вміти:

- тлумачити та застосовувати чинне адміністративне законодавство;
- правильно використовувати в практичній діяльності методи публічного управління;
- планувати навчальну і виховну роботу своєї професійно-педагогічної діяльності;
- самостійно здійснювати наукове дослідження в області проблем застосування окремих норм адміністративного права;
- визначити проблемні питання предмету, методу адміністративного права, коло проблем, які піднімаються при реформуванні системи органів виконавчої влади, державної служби, сфери державного контролю, сфери адміністративної відповідальності, а також прав, свобод та законних інтересів громадян.
- сформулювати цілісне уявлення про становлення та розвиток українського адміністративного права;
- опрацювати джерела адміністративного права;
- орієнтуватися в концептуальних підходах до формування предмету, методу та системи адміністративного права;
- самостійно застосовувати методологію адміністративного права;
- аналізувати адміністративно-правові норми;
- визначити теоретичні та практичні проблеми адміністративного статусу суб'єктів адміністративного права;
- визначити місце адміністративного процесу в правовій системі;
- теоретично обґрунтувати характерні особливості процесуальних та процедурних норм;
- окреслити структуру адміністративно-процесуального права.

Організація навчання Тематичний план

№ тем и	Назви розділів і тем	Кількість годин									
		Денна форма					Заочна форма				
		Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
			Л	СЗ	ПЗ	СР		Л	СЗ	ПЗ	СР
Розділ 1. Теоретичні положення адміністративного права.											
1.	Предмет метод і система адміністративного права	15	2	2		11	15	2			14
2.	Розвиток адміністративно-правових норм та адміністративно-правових відносин.	15	2	4		9	15		2		12
	Всього за розділ 1	30	4	6		20	30	2	2		26
Розділ 2. Проблеми державного управління та розвитку суб'єктів адміністративного права.											
3.	Актуальні проблеми державного управління	15	2	2		11	15	1			14
4.	Сучасні проблеми розвитку суб'єктів адміністративного права.	15	2	2		11	15	1			14
	Всього за розділ 2	30	4	4		22	30	2			28
	Всього за 2-й семестр (з/ф)										
Розділ 3. Сучасні проблеми діяльності органів виконавчої влади та адміністративної відповідальності											
5.	Сучасні проблеми діяльності органів виконавчої влади та державна служба	14	2	2		10	16		2		14
6.	Оновлення інституту відповідальності у сфері адміністративно-правового регулювання	16	2	4		10	14				14
	Всього за розділ 3	30	4	6		20	30		2		28
Розділ 4. Сучасні проблеми адміністративного процесу в Україні											
7.	Актуальні проблеми провадження в справах про адміністративні правопорушення.	16	2	4		10	16	2			14
8.	Актуальні проблеми адміністративного процесу	14	2	4		8	14		2		12
	Всього за розділ 4	30	4	8		18	30	2	2		26
	Усього годин	120	16	24		80	120	6	6		108

Завдання до семінарських занять

Семінарські заняття

Підготовка до семінарського заняття передбачає опрацювання матеріалів (текстів) необхідних для успішного виконання теоретичних завдань. Отже, ваші бали залежать від вашої попередньої підготовки.

Тема 1. Предмет метод і система адміністративного права

Питання для обговорення:

1. Історичні умови виникнення адміністративного права.
2. Особливості та структура суспільних відносин, які складають предмет регулювання адміністративного права.
3. Суб'єкти управлінських відносин, що складають предмет регулювання адміністративного права.
4. Відносини, що виникають між недержавними організаціями.
5. Проблеми реформування адміністративного права на сучасному етапі.

Контрольні питання:

1. Адміністративне право як:
 - Галузь права.
 - Галузь законодавства.
 - Галузь юридичної науки.
 - Навчальна дисциплін.
2. Поняття адміністративного права
3. Поява перших адміністративних норм
4. Перехід від поліцейського до адміністративного права
5. Становлення адміністративного права в Україні
6. Сучасний етап розвитку адміністративного права в Україні
7. Предмет адміністративного права
8. Коло суб'єктів адміністративного права
9. Формування груп суспільних відносин що входять до предмета адміністративного права
- 10.Метод адміністративного права
- 11.Трансформації методу адміністративного права

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. Оновлення суспільного призначення адміністративного права на засадах Конституції України.
2. Обґрунтування необхідності уточнення предмета адміністративного права.

3. Предмет адміністративного права та його обумовленість змінами в Українському суспільстві.
4. Нові складові предмету адміністративного права.
5. Оновлення методу адміністративного права.
6. Відмежування методів адміністративно-правового регулювання та методів діяльності публічної адміністрації.
7. Нові погляди на способи адміністративно-правового регулювання управлінських відносин.
8. Обґрунтування поділу адміністративного права за принципом інституційності.
9. Форми і тенденції систематизації адміністративного законодавства
10. Адміністративна юстиція – новий інститут адміністративного права.

Література: основна № 1-7; допоміжна № 2, 4, 3, 5, 7, 10, 11, 18, 22, 27, 29.

Тема 2. Розвиток адміністративно-правових норм та адміністративно-правових відносин.

Питання для обговорення:

1. Поняття адміністративної норми.
2. Зміст адміністративно-правової норми та її особливості.
3. Способи регулювання управлінських відносин адміністративно-правовою нормою.
4. Структура адміністративно-правової норми (диспозиція, гіпотеза, санкція).
5. Поняття та види адміністративно-правових відносин
6. Ознаки адміністративно-правових відносин
7. Структура адміністративно-правових відносин
8. Зміст адміністративно-правових відносин
9. Класифікація адміністративно-правових відносин

(Кейс-завдання):

- 1) З наведених прикладів виберіть відносини, що регулюються адміністративним правом:
 - надходження на військову службу за контрактом;
 - реєстрація в якості фізичної особи підприємця;
 - придбання автомобіля і реєстрація у сервісних центрах МВС;
 - укладення шлюбу;
 - передача державного майна в оперативне управління;
 - вибори Президента України.

2) Дайте визначення внутріорганізаційних відносин, що є предметом адміністративного права (адміністративно-правового регулювання). Які їх характерні ознаки та особливості?

3) Наведіть два-три приклади внутрішньоорганізаційні відносин стосовно діяльності Офісу Президента України, Уряду України, місцевих органів виконавчої влади.

4) В системі адміністративного права як галузі права та навчальної дисципліни виділяють Загальну, Особливу і іноді Спеціальну частини. Вкажіть, які ознаки (Критерії) покладені в основу такого поділу. Визначте, до якої частини відносяться норми, що містяться в наступних нормативних правових актах: Кодекс України про адміністративні правопорушення, ЗУ «Про вищу освіту», ЗУ «Про державну службу».

5) На основі декількох (на вибір) нормативних правових актів адміністративного законодавства, прийнятих за останні 2 роки, виявіть тенденції розвитку адміністративного права.

Контрольні питання:

1. Дія адміністративної норми у часі (пряма, негайна та зворотна).
2. Форми реалізації адміністративно-правової норми (виконання, використання, дотримання, застосування).
3. Поняття джерел адміністративного права, їх види.
4. Поняття та ознаки адміністративно-правового акта.
5. Порядок офіційного оприлюднення адміністративно-правових актів.
6. Юридичні акти як джерела адміністративного права.
7. Акти Президента України.
8. Акти Кабінету Міністрів України.
9. Відомчі нормативні акти.
10. Умови дійсності відомчих адміністративних актів.
11. Порядок реєстрації нормативних актів міністерств і відомств.
12. Адміністративно-правові акти органів виконавчої влади на місцях.
13. Адміністративно-правові договори як джерела адміністративного права.
14. Локальні акти.
15. Основні напрями удосконалення системи адміністративного законодавства України.
16. Поняття адміністративно-правових відносин.
17. Спільні та відмінні риси адміністративно-правових відносин порівняно з іншими суспільними відносинами, які регулюються правом України.
18. Класифікація адміністративно-правових відносин (за цілями, складом учасників і характером зв'язку між сторонами).
19. Структура адміністративних правовідносин: суб'єкт, об'єкт і зміст адміністративних правовідносин (матеріальний та юридичний).

20. Підстави виникнення, зміни та припинення адміністративно-правових відносин.

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. Структура норми адміністративного права.
2. Основні напрями удосконалення системи адміністративного законодавства України.
3. Адміністративно-правова норма її зміст та особливості.
4. Виконання, використання, дотримання, застосування адміністративно-правової норми.
5. Нормативно-правові акти як джерела адміністративного права.
6. Порядок реєстрації нормативних актів міністерств і відомств.
7. Адміністративно-правових відносин – їх значення і роль в системі адміністративного права.
8. Класифікація адміністративних норм за цільовим призначенням, за змістом, за методом впливу, за границею дії, в залежності від того, кому вони адресовані, за юридичною силою, за строком дії.

Література: основна № 1-7; допоміжна № 2, 4, 3, 5, , 10, 11, 18, 22,24, 27, 29.

Тема 3. Актуальні проблеми державного управління

Питання для обговорення.

1. Сучасні підходи до визначення поняття управління, його види.
2. Поняття і характеристика державного управління.
3. Співвідношення державного управління і виконавчої влади.
4. Основні принципи державного управління.
5. Проблеми адміністративного розсуду.
6. Особливості розвитку адміністративно-правових режимів.

Контрольні питання:

1. Державне управління як складна система.
2. Системні характеристики державного управління.
3. Механізми державного управління.
4. Організаційно правові форми виконавчої влади в Україні.
5. Структура органів влади.
6. Суб'єкти державного управління.
7. Інститут президентства України.
8. Верховна Рада України.
9. Кабінет Міністрів України.
10. Центральні органи державної виконавчої влади в Україні.
11. Судова система у правовому забезпеченні державного управління.
12. Взаємодія в органах публічного управління.

13. Які ознаки, характерні для державної служби?
14. Які види державної служби?
15. Які ознаки притаманні для мілітаризованої державної служби?
16. Яка відмінність загальної і спеціальної цивільної служби?

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. Історія розвитку державної служби в Україні.
2. Організація державної служби в актах Української Народної Республіки.
3. Позитиви і недоліки радянського періоду державної служби.
4. Основні проблеми формування публічної служби в Україні.
5. Державна служба як публічно-правовий інститут.

Завдання:

1. Заповніть порівняльну таблицю видів служби.

Ознаки	Види служби			
	Цивільна служба	Мілітаризована служба	патронатна	військова
1. Зміст служби 2. Галузь право, як регулює службові права. 3. Спосіб заміщення посад. 4. Наявність спец. звань.				

2. Із запропонованих варіантів виберіть ті, які належать до принципів державної служби:

- 1) верховенство закону;
- 2) пріоритетності запобіжних заходів;
- 3) доброчесності;
- 4) політична нейтральність;
- 5) невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;
- 6) рівний доступ до державної служби;
- 7) політична неупередженість.

Обґрунтуйте доцільність їх закріплення в новому законі.

Література: основна № 1-7; допоміжна № 2, 3, 4, 5, 10, 11, 19, 21, 23, 34.

Тема 4. Сучасні проблеми розвитку суб'єктів адміністративного права

Питання для обговорення:

1. Суб'єкт адміністративного права і суб'єкт адміністративних правовідносин.
2. Адміністративно-правовий статус: поняття і зміст.
3. Особливість адміністративної правосуб'єктності суб'єктів адміністративного права.
4. Адміністративна правоздатність і адміністративна дієздатність.
5. Класифікація суб'єктів адміністративного права.
6. Індивідуальні і колективні суб'єкти.
7. Фізичні та юридичні особи як суб'єкти адміністративного права.
8. Поняття приватної особи як суб'єкта адміністративного права.

Контрольні питання:

1. Суб'єкти адміністративного права.
2. Адміністративна правоздатність.
3. Адміністративна дієздатність.
4. Адміністративно-правовий статус особи.
5. Потрійний адміністративно-правовий статус фізичної особи в адміністративному праві.
6. Адміністративно-правовий статус приватної фізичної особи та його структура.
7. Права та свободи людини і громадянина в Україні в адміністративному аспекті.
8. Виконавча влада відповідно до теорії поділу влади.
9. Орган виконавчої влади.
10. Виконавча діяльність.
11. Розпорядча діяльність.
12. Компетенція органу виконавчої влади.
13. Органи виконавчої влади.
14. Адміністративно-правовий статус органів виконавчої влади.
15. Адміністрація Президента України.
16. Рада національної безпеки і оборони України.
17. Функції Ради національної безпеки і оборони України у галузі адміністративного права України.
18. Подвійний характер адміністративно-правового статусу інституту Президента України.

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. Фізичні особи як суб'єкти адміністративного права.
2. Адміністративно-правовий статус внутрішньо переміщених осіб.
3. Біженці та особи, що потребують додаткового захисту як суб'єкти адміністративного права.
4. Юридичні особи приватного права як суб'єкти адміністративного права

5. Поняття і адміністративно-правовий статус органів публічного управління
6. Органи місцевого самоврядування як суб'єкти адміністративного права
7. Громадські об'єднання та політичні партії – суб'єкти адміністративного права
8. Адміністративно-правовий статус бюджетних установ.

Література: основна № 1-7; допоміжна № 2, 3, 4, 5, 10, 11, 19, 21, 23, 34.

Тема 5. Сучасні проблеми діяльності органів виконавчої влади та державна служба

Питання для обговорення.

1. Система органів виконавчої влади, її загальна характеристика.
2. Кабінет Міністрів України як суб'єкт адміністративного права та проблеми його діяльності.
3. Недоліки традиційного поділу органів виконавчої влади на вищі та центральні.
4. Дослідження проблем діяльності центральних органів виконавчої влади та місцевих державних адміністрацій.
5. Поняття і види служби як соціального і правового інституту.
6. Поняття державної служби, державного службовця і державній посаді.
7. Сутність службової діяльності.
8. Реформа державної служби України: проблеми, цілі, завдання, напрямки діяльності.
9. Боротьба з корупцією в системі державної служби.

Контрольні питання:

1. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері державного управління.
2. На яких принципах ґрунтується діяльність Кабінету Міністрів України?
3. Які завдання стоять перед Кабінетом Міністрів України?
4. Які повноваження має Уряд України?
5. Які повноваження має Прем'єр-міністр України?
6. Які функції має Секретаріат Кабінету Міністрів України?
7. якою метою утворюються урядові комітети, і як вони функціонують?
8. Повноваження Міністерства юстиції.
9. Поняття, сутність та ознаки публічної служби.
10. Цілі, завдання та функції публічної служби.
11. Принципи публічної служби.
12. Джерела правового регулювання публічної служби.

13. Види публічної служби та публічних службовців.
14. Право на державну службу та вимоги до осіб, які претендують на вступ на державну службу.
15. Порядок проведення конкурсу на зайняття вакантної посади державної служби.
16. Призначення на посаду державної служби.
17. Правовий статус державного службовця.

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. Класифікація органів державної виконавчої влади.
2. Особливості взаємозв'язків у системі органів виконавчої влади держави.
3. Адміністративний розсуд публічної адміністрації.
4. Дискреційні повноваження органів публічної адміністрації.
5. Особливості сучасного стану державного управління.
6. Стратегічні засади реформування державного управління.
7. Реформування державної служби в умовах інтеграції до світового простору.
8. Розвиток державної служби на основі smart-технологій.
9. Упровадження електронного документообігу як складова реформування державного управління України.
10. Актуальні проблеми державного управління органами та установами виконання покарань.
11. Проблеми і перспективи реформування інституту державної служби.
12. Службове право: наукове та нормативне обґрунтування відокремлення в системі адміністративного права.
13. Проблеми формування нормативно-правового статусу державного службовця.

Література: основна № 1-7; допоміжна № 2, 3, 4, 5, 10, 11, 18, 19, 21, 23, 25, 26, 34, 36.

Тема 6. Оновлення інституту відповідальності у сфері адміністративно-правового регулювання

Питання для обговорення:

1. Адміністративна відповідальність: поняття та основні характеристики.
2. Нормативно-правове регулювання адміністративної відповідальності.
3. Суб'єкти адміністративної відповідальності.
4. Юридичні особи – суб'єкти адміністративної відповідальності.
5. Розмежування адміністративних і кримінальних проступків: постановка проблеми.

6. Поняття та ознаки адміністративного правопорушення.
7. Юридичний склад адміністративного правопорушення.
8. Адміністративні стягнення та вдосконалення їх правового регулювання.

Контрольні питання:

1. Поняття та ознаки адміністративної відповідальності.
2. Відмежування адміністративної відповідальності від кримінальної відповідальності.
3. Відмежування адміністративної відповідальності від цивільно-правової відповідальності.
4. Відмежування адміністративної відповідальності від дисциплінарної відповідальності.
5. Принципи адміністративної відповідальності.
6. Адміністративна відповідальність юридичних осіб.
7. Поняття адміністративного правопорушення.
8. Ознаки адміністративного правопорушення.
9. Відмежування адміністративного правопорушення від кримінального правопорушення.
10. Відмежування адміністративного правопорушення від дисциплінарного правопорушення.

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів або есе, або презентації тощо)

1. Поняття, особливості та принципи адміністративної відповідальності. Її місце в системі юридичної відповідальності.
2. Нормативна регламентація адміністративної відповідальності: проблеми і перспективи.
3. Проблеми правової регламентації адміністративної відповідальності в окремих сферах суспільних відносин.
4. Сучасні тенденції розвитку інституту адміністративної відповідальності за кордоном.
5. Удосконалення адміністративного законодавства, яке встановлює відповідальність за правопорушення у сфері інтелектуальної власності в Україні.
7. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері виконання покарань.
8. Юридична природа відповідальності у сфері адміністративно-правового регулювання.
9. Уточнення визначення поняття та класифікації підстав адміністративної відповідальності.
10. Різновиди адміністративних правопорушень та особливості адміністративної відповідальності юридичних осіб.

11. Штраф як найпоширеніший вид адміністративних стягнень та його застосування.

12. Розвиток загальних положень провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Література: основна № 1-7; допоміжна № 1, 2, 4, 3, 5, 10, 11, 14, 18, 21, 22, 27, 38.

Тема 7. Актуальні проблеми провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Питання для обговорення:

1. Поняття та види провадження в справах про адміністративні правопорушення, їх завдання.

2. Принципи та учасники провадження в справах про адміністративні правопорушення.

3. Стадії та строки провадження.

4. Докази в справах про адміністративні правопорушення.

5. Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

6. Юрисдикційні провадження: провадження в справах про адміністративні правопорушення; провадження по застосуванню заходів адміністративного примусу; дисциплінарне провадження.

7. Провадження по заявах і скаргах громадян.

8. Порушення адміністративної справи, перевірка по справі, розгляд справи і прийняття рішення по ній; оскарження та опротестування рішення по справі; виконання рішення по справі.

Контрольні питання:

1. Поняття, завдання провадження в справах про адміністративні правопорушення.

2. Принципи провадження в справах про адміністративні правопорушення.

3. Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

4. Особи, які беруть участь у провадженні в справах про адміністративні правопорушення, їх основні права та обов'язки.

5. Порядок, мета та підстави адміністративного затримання та доставлення правопорушника.

6. Стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення.

7. Оскарження та опротестування як факультативна стадія.

8. Строки розгляду справ про адміністративні правопорушення.

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. Особливості провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів.

2. Особливості провадження адміністративних справ, пов'язаних із застосуванням виборчого законодавства України.

3. Особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації, які порушують законодавство про вибори та референдум

4. Реєстраційне провадження: провадження в справах про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності; провадження в справах про державну реєстрацію нормативних актів міністерств і відомств; провадження в справах про державну реєстрацію об'єднань громадян; провадження в справах про державну реєстрацію релігійних громад; провадження в справах про державну реєстрацію у центрі зайнятості населення; провадження в справах, що виникають з реєстраційного провадження; провадження в справах, що виникають при здійсненні паспортної системи.

5. Провадження в справах, що виникають у зв'язку із здійсненням державного міжвідомчого контролю.

Література: основна № 1-9; допоміжна № 2, 4, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 16, 17, 18, 22, 27, 37.

Тема 8. Актуальні проблеми адміністративного процесу

Питання для обговорення:

1. Поняття адміністративного процесу.
2. Принципи адміністративного процесу.
3. Правова презумпція адміністративного процесу.
4. Поняття та ознаки суб'єктів адміністративного процесуального права.
5. Види суб'єктів адміністративного процесуального права, їх повноваження.
6. Завдання адміністративного судочинства.
7. Система адміністративних судів України.

Контрольні питання:

1. Сутність й зміст адміністративного процесу.
2. Основні поняття та категорії адміністративного процесу.
3. Поняття, класифікація, значення та правове регулювання принципів адміністративного процесу.
4. Поняття й класифікація учасників адміністративного процесу.

5. Адміністративна процесуальна правосуб'єктність учасників адміністративного процесу.
6. Особи, які беруть участь у адміністративній справі.
7. Сторони в адміністративному процесі.
8. Треті особи: види та особливості участі.
9. Сутність процесуального представництва.
10. Участь у справі органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.
11. Інші учасники адміністративного процесу: класифікація повноваження й завдання.

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. Правове регулювання адміністративного процесу в Україні.
2. Сучасна концепція адміністративного процесу.
3. Загальна характеристика Кодексу адміністративного судочинства України.
4. Суб'єкти адміністративного процесу: права та обов'язки.
5. Громадяни як суб'єкти адміністративного процесу.
4. Суб'єкти адміністративно – процесуальної діяльності: суди, поліція та інші державні органи уповноважені розглядати адміністративні справи.
5. Інші суб'єкти адміністративного процесу: адвокат (захисник), свідок, експерт, перекладач, поняті, спеціаліст.
6. Повноваження третіх осіб та процедура їх вступу (залучення) в адміністративний процес.
7. Поняття, ознаки та види процесуального представництва

Література: основна № 1-9; допоміжна № 2, 4, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 16, 17, 18, 22, 27, 37.

Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, поглиблення та закріплення знань, одержаних на лекціях та практичних (семінарських) заняттях, вироблення навичок самостійного пошуку додаткових знань у процесі підготовки до наступних практичних (семінарських) занять, модулів та екзамену і є невід'ємною складовою процесу вивчення навчальної дисципліни.

Її зміст визначається робочою навчальною програмою, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

Зміст самостійної роботи студентів з дисципліни складається із таких видів робіт:

– підготовка до усіх видів поточного і підсумкового контролю, у тому числі практичних (семінарських) занять, контрольних робіт і екзамену;

- самостійне опрацювання окремих тем навчальної дисципліни чи їх окремих питань, що не розглядалися у лекційному курсі;

- виконання творчих завдань шляхом написання наукових рефератів (есе) та їх презентація на практичних заняттях або засіданнях наукового гуртка;

- участь у студентських конференціях, підготовка й опублікування тез виступу, наукового повідомлення чи статті;

З метою поглиблення знань із дисципліни, прищеплення навичок самостійної роботи з літературою пропонується виконання індивідуальних творчих завдань у вигляді написання наукових рефератів. Написання реферату займає важливе місце у процесі організації самостійної роботи студентів і є важливим засобом поглиблення знань з навчальної дисципліни. Реферати стимулюють до більш глибокого вивчення предмета, розвивають вміння користуватися навчальною літературою і законодавством, складати бібліографію.

Реферати виконуються на основі самостійного вивчення рекомендованої літератури і законодавства, перелік яких не обмежує ініціативи студента і його можливостей у використанні більш широкого кола наукових досліджень. До літератури відносяться: першоджерела; підручники і навчальні посібники; наукові дослідження (монографії, наукові статті та ін.)

Реферати виконуються за складеним планом, який має таку структуру: Вступ. У вступі необхідно обґрунтувати актуальність обраної теми дослідження, сформулювати фундаментальну проблему, якій присвячена робота, провести аналіз рівня дослідженості проблем, визначити мету та завдання дослідження.

Основна частина. В основній частині слід окреслити 2 – 3 проблемні питання, на розкриття яких повинен бути спрямований зміст наукового реферату. Рекомендується поділити основний матеріал на розділи, які, в свою чергу, можна поділити на підрозділи, що мають закінчуватися логічними висновками. Наведені у роботі цитати повинні мати посилання на джерело, де необхідно вказати прізвище, ім'я, по батькові, назву роботи, місто і рік видання.

Висновки. На завершення необхідно зробити загальні висновки за змістом дослідження.

Список використаних джерел. Список вивчених і використаних у роботі джерел законодавства та літератури подається в алфавітному порядку.

З проблем, досліджених у наукових рефератах, студенти можуть підготувати і виголосити доповіді під час проведення практичних занять або засідань наукового студентського гуртка.

Порядок оцінювання

Підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів поточного, підсумкового контролю (максимум 60 балів), яка сумується до кількості балів, які отримав здобувач на екзамені (максимум 40 балів). Поточний контроль - це оцінювання навчальних досягнень здобувача (рівень теоретичних знань та практичні навички з тем) під час проведення аудиторних занять, організації самостійної роботи, на консультаціях (під час відпрацювання пропущених занять чи за бажанням підвищити попереднє оцінювання) та активності здобувача на занятті. Поточний контроль реалізується у формі опитування, виступів на семінарських(практичних) заняттях, експрес-контролю, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання здобувачем тощо. Форми участі здобувачів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання; – усна доповідь;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття;
- аналіз законодавства та монографічної літератури;
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо);
- самостійне опрацювання тем;
- підготовка тез, конспектів навчальних або наукових текстів;
- систематичність роботи на семінарських заняттях, активність під час обговорення питань.

Критерії оцінювання

Усних відповідей:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладання, культура мови;
- емоційність та переконаність;
- використання основної та додаткової літератури.

Письмових завдань:

- повнота розкриття питання;
- цілісність, системність, логічність, уміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи.

Поточний контроль – контроль активності здобувачів

№ п/п	Найменування контрольного заходу	Максимальна кількість балів (денна/заочна)
1	Виступ з питання семінарського (практичного) заняття	до 5/ 8,5 балів
2	Підготовка реферату	До 5/8,5 балів
3	Доповнення до відповіді на питання	до 2/3,5 балів
4	Участь у науково-дослідній роботі (роботі конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій, участь в конкурсах тощо).	до 10 балів
5	Формулювання дискусійних питань та участь у диспуті	до 5/8,5 балів

6	Бліц-опитування	до 2/3,5 балів
---	-----------------	----------------

Схема нарахування балів та критерії оцінювання знань

Аудиторна робота, поточне тестування та самостійна робота								Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
Розділ 1		Розділ 2		Розділ 3		Розділ 4		(екзамен)	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	40	100
7,5	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5		
60									

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ECTS	Значення оцінки ECTS	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою	
					екзамен	залік
90-100	A	відмінно	Студент (курсант) виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили.	Високий (творчий)	відмінно	
82-89	B	добре	Студент (курсант) вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи та задачі в стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре	зараховано
75-81	C		Студент (курсант) вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.			
64-74	D	задовільно	Студент (курсант) відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання та розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.	Середній (репродуктивний)	задовільно	
60-63	E		Студент (курсант) володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні			
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	Студент (курсант) володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	Низький (рецептивний)	незадовільно	незараховано

		семестро- вого контролю			
1-34	F	незадовільн о з обо- в'язковим повторним вивченням залікового кредиту	Студент (курсант) володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання та відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
64-74	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Орієнтовні питання до іспиту

1. Історичні умови виникнення адміністративного права.
2. Особливості та структура суспільних відносин, які складають предмет регулювання адміністративного права.
3. Суб'єкти управлінських відносин, що складають предмет регулювання адміністративного права.
4. Відносини, що виникають між недержавними організаціями.
5. Проблеми реформування адміністративного права на сучасному етапі.
6. Поняття адміністративної норми.
7. Зміст адміністративно-правової норми та її особливості.
8. Способи регулювання управлінських відносин адміністративно-правовою нормою.
9. Структура адміністративно-правової норми (диспозиція, гіпотеза, санкція).
10. Поняття та види адміністративно-правових відносин
11. Ознаки адміністративно-правових відносин
12. Структура адміністративно-правових відносин
13. Зміст адміністративно-правових відносин
14. Класифікація адміністративно-правових відносин
15. Сучасні підходи до визначення поняття управління, його види.
16. Поняття і характеристика державного управління.

- 17.Співвідношення державного управління і виконавчої влади.
- 18.Основні принципи державного управління.
- 19.Проблеми адміністративного розсуду.
- 20.Особливості розвитку адміністративно-правових режимів.
- 21.Суб'єкт адміністративного права і суб'єкт адміністративних правовідносин.
- 22.Адміністративно-правовий статус: поняття і зміст.
- 23.Особливість адміністративної правосуб'єктності суб'єктів адміністративного права.
- 24.Адміністративна правоздатність і адміністративна дієздатність.
- 25.Класифікація суб'єктів адміністративного права.
- 26.Індивідуальні і колективні суб'єкти.
- 27.Фізичні та юридичні особи як суб'єкти адміністративного права.
- 28.Поняття приватної особи як суб'єкта адміністративного права.
- 29.Суб'єкт адміністративного права і суб'єкт адміністративних правовідносин.
- 30.Адміністративно-правовий статус: поняття і зміст.
- 31.Особливість адміністративної правосуб'єктності суб'єктів адміністративного права.
- 32.Адміністративна правоздатність і адміністративна дієздатність.
- 33.Класифікація суб'єктів адміністративного права.
- 34.Індивідуальні і колективні суб'єкти.
- 35.Фізичні та юридичні особи як суб'єкти адміністративного права.
- 36.Поняття приватної особи як суб'єкта адміністративного права.
- 37.Система органів виконавчої влади, її загальна характеристика.
- 38.Кабінет Міністрів України як суб'єкт адміністративного права та проблеми його діяльності.
- 39.3 Недоліки традиційного поділу органів виконавчої влади на вищі та центральні.
- 40.Дослідження проблем діяльності центральних органи виконавчої влади та місцевих державних адміністрацій.
- 41.Поняття і види служби як соціального і правового інституту.
- 42.Поняття державної служби, державного службовця і державній посаді.
- 43.Сутність службової діяльності.
- 44.Реформа державної служби України: проблеми, цілі, завдання, напрямки діяльності.
- 45.Боротьба з корупцією в системі державної служби.
- 46.Адміністративна відповідальність: поняття та основні характеристики.
- 47.Нормативно-правове регулювання адміністративної відповідальності.
- 48.Суб'єкти адміністративної відповідальності.
- 49.Юридичні особи – суб'єкти адміністративної відповідальності.

50. Розмежування адміністративних і кримінальних проступків: постановка проблеми.

51. Поняття та ознаки адміністративного правопорушення.

52. Юридичний склад адміністративного правопорушення.

53. Адміністративні стягнення та вдосконалення їх правового регулювання

54. Поняття та види провадження в справах про адміністративні правопорушення, їх завдання.

55. Принципи та учасники провадження в справах про адміністративні правопорушення.

56. Стадії та строки провадження.

57. Докази в справах про адміністративні правопорушення.

58. Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

59. Юрисдикційні провадження: провадження в справах про адміністративні правопорушення; провадження по застосуванню заходів адміністративного примусу; дисциплінарне провадження.

60. Провадження по заявах і скаргах громадян.

61. Порухення адміністративної справи, перевірка по справі, розгляд справи і прийняття рішення по ній; оскарження та опротестування рішення

62. по справі; виконання рішення по справі.

63. Поняття адміністративного процесу.

64. Принципи адміністративного процесу.

65. Правова презумпція адміністративного процесу.

66. Поняття та ознаки суб'єктів адміністративного процесуального права.

67. Види суб'єктів адміністративного процесуального права, їх повноваження.

68. Завдання адміністративного судочинства.

69. Система адміністративних судів України.

Політика академічної доброчесності

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення принципів академічної доброчесності:

- складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб;

- надавати для оцінювання лише результати власної роботи;

- не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити ваші результати чи погіршити/покращити результати інших курсантів (студентів, слухачів);

- не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань курсантів (студентів, слухачів).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Загальне адміністративне право: підручник / Грищенко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. та інші; за аг. ред. І. С. Грищенка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 568 с.
2. Задихайло О. А. Адміністративне право України (Загальна частина): навч. посіб. Харків: Право, 2017. 314 с.
3. Баштанник В. В. Б 33 Адміністративне право: навч. посіб. 2-е вид., переробл. і доповн. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 200 с.
4. Адміністративне право: підручник / І. Л. Бородин. Київ: Алтера, 2019. 548 с.
5. Адміністративне право: підручник: підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), І. М. Балакареєва, І. В. Бойко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2020. 392 с.
6. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
7. Адміністративне право: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти; за аг. ред. В. М. Гаращука. Харків: Право, 2017. 174 с.
8. Адміністративний процес України: теорія, практика: підручник. Заг. ред. д. ю. н., проф. Бевзенка В. М. Пер. з нім. і адапт. Рижкова Г. В. Київ : ВД «Дакор», 2020. 1346 с.
9. Адміністративний процес України (у схемах): навчальний посібник / М. М. Бурбика, М. В. Колеснікова, А. В. Солонар. Суми: Сумський державний університет, 2019. 108 с.

Допоміжна:

1. Зливко С. В. Теоретичні аспекти визначення адміністративної відповідальності як виду юридичної відповідальності. Наше право. 2014. №10. С. 39–42.
2. Колпаков В. К. Адміністративно-правові відносини: поняття та види. Юридичний науковий журнал. 2013. № 1. С. 101–104. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2013/ukr/Kolpakov.pdf.
3. Основи адміністративного права України: навч.-метод. посіб. / Л. Р. Біла-Тіунова та ін.; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса: Фенікс, 2015. 120 с.
4. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право: навчальний посібник; за заг. ред. Р.С. Мельника. Київ: Ваїте, 2014. 376 с.
5. Адміністративне право: підручник; НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого»; за заг. ред.: Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2013. 656 с.
6. Адміністративне судочинство: навчальний посібник / за заг. ред. проф. О. П. Рябченко. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 304 с.
7. Декларація про державний суверенітет України: Декларація від 16.07.1990 № 55-ХІІ. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.

8. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, / 35-36, 37 /, стор. 1358, ст. 446.
9. Кодекс адміністративного судочинства України: Науково-практичний коментар / С. В. Ківалов, О. І. Харитоновна, О. М. Посенюк, М. Р. Аракелян та ін.; За ред. С. В. Ківалова, О. І. Харитоновної. Харків: Одиссей, 2005. 552 с.
10. Кодекс України про Адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984., № 51, ст. 1122.
11. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
12. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
13. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
14. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України 01.12.1994 № 264/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 52, стаття 455.
15. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 р. № 3671-VI. *Відомості Верховної Ради України*. № 16, стор. 702, стаття 146.
16. Про визначення механізму впровадження Плану дій щодо реалізації положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: розпорядження Каб. Міністрів України від 19.08.2015 р. № 864-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/864-2015-%D1%80/paran4#n4>.
17. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.
18. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 р. № 2713-IV. *Відомості Верховної Ради*. 2005 № 30. Ст. 409.
19. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/889-19..>
20. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23.12.1993 р. № 3782-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 51.
21. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/print1484059164763872>.
22. Про затвердження Порядку виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт та виправних робіт: наказ Міністерства юстиції України від 19.03.2013 р. № 474/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0457-13>.

23. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810. *Офіційний вісник України*. 1999. № 21. С. 32.

24. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.

25. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. №1698-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 26.11.2016).

26. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

27. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки.: Указ Президента України 11.06.2021 р. № 231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>.

28. Про державну таємницю: Закон України 21.01.1994 № 3855-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994., № 16, стор. 422, стаття 93.

29. Про доступ до публічної інформації: Закону України 13.01.2011 № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України* 2011., № 32, стор. 1491, стаття 314.

30. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII // Відомості Верховної Ради України від 05.07.1994 – 1994 р., № 27, стаття 218.

31. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: Наказ Міністерства внутрішніх справ України 06.11.2015 № 1376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text>.

32. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України 13.07.2000 № 1908-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000., № 42, стаття 348.

33. Про імміграцію: Закон України 07.06.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001., № 41, стаття 197.

34. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. *Відомості Верховної Ради Україн*. 2014., № 13, стор. 828, стаття 222.

35. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011. № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012., № 19-20, стор. 833, стаття 179.

36. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 2–3. Ст. 12.

37. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016., № 31, стор. 7, ст. 545.

38. Інструкція з оформлення посадовими особами установ виконання покарань та слідчих ізоляторів матеріалів про адміністративні правопорушення : Наказ Міністерства юстиції України 08.09.2015 № 1674/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1091-15>.

39. Інструкція з оформлення протоколів про військові адміністративні правопорушення : Наказ Міністерства оборони України 19.05.2015. № 222
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0656-15>.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/> – Вісник Верховного Суду України
2. <http://www.golos.com.ua/> – Голос України
3. <http://www.informjust.kiev.ua/> – Інформаційний центр Міністерства юстиції України
4. <http://pravoua.com.ua/ua/index.php?linkmy=golovna> – Право України
5. <http://lawexpert.com.ua> – Правовий експерт
6. <http://www.zakoni.com.ua> – Український юридичний портал
7. <http://ukrjurist.com/> – Український юрист
8. <http://ukurier.gov.ua/uk/> – Урядовий кур'єр